

Л.М. РОМАНЮК, Н.Є. ФЕДЧИШИН, С.Є. ШОСТАК (Тернопіль)

ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕНOSTІ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ

ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України”

Проведено порівняльний аналіз динаміки поширеності хвороб органів травлення серед мешканців України та Тернопільської області за 10-річний період (2002–2011 рр.).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: хвороби органів травлення, поширеність, захворюваність.

Соціально-медичне значення хвороб органів травлення полягає в тому, що вони займають третє місце у структурі загальної захворюваності та за причинами госпіталізації населення в стаціонарні заклади, четверте – серед причин смерті, шосте – у структурі первинного виходу на інвалідність та серед причин тимчасової непрацездатності [3;5].

За прогнозами ВООЗ, у XXI столітті патологія травної системи в структурі загальної захворюваності населення буде займати одне з провідних місць [2;3;8].

У розвинутих країнах відмічається потужне зростання кількості пацієнтів з хворобами органів травлення, яке останнім часом набуває значення соціальної проблеми.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив значну поширеність хвороби органів травлення в Україні та стійку тенденцію до збільшення захворюваності за цим класом хвороб, що дозволяє віднести їх до соціально значущих. У зв'язку з цим на сучасному етапі розвитку та реформування системи охорони здоров'я необхідна розробка соціально-медичних, епідеміологічних та лікувально-профілактичних заходів на державному рівні, спрямованих на зниження захворюваності на цю важливу патологію [1;6;7;8].

Мета дослідження: провести порівняльний аналіз динаміки поширеності хвороб органів травлення серед мешканців України та Тернопільської області за 10-річний період (2002–2011рр.); виявити тенденції та закономірності основних показників.

Матеріали і методи. У роботі використані офіційні статистичні дані стосовно захворюваності та смертності населення України, взяті із щорічних статистичних довідників Центру медичної статистики МОЗ України. Застосовані методи медичної статистики, зокрема динамічний аналіз, комп'ютерні технології.

Результати дослідження та їх обговорення. Хвороби органів травлення мають вагоме соціально-медичне значення. У таблицях 1–3 наведено місце цих захворювань у структурі загальної захворюваності (поширеності), госпіталізованої захворюваності та смертності населення України.

Рівень загальної захворюваності населення України на хвороби органів травлення у 2011 р. склав 180,2 на 1000 осіб, цей клас хвороб посідає третє місце (табл. 1). Питома вага захворювань системи травлення у структурі поширеності хвороб серед всього населення доволі висока і становить 9,6%.

Серед причин смерті населення України хворобам органів травлення належить четверте рангове місце (табл. 2). Цю позицію вони зайняли починаючи з 2004 р., замінивши хвороби органів дихання. У 2011 р. від хвороб органів травлення в Україні померло 25230 осіб, що склало 3,8% від числа померлих з усіх причин.

Вагоме третє місце патологія травної системи посідає і в структурі госпіталізації населення у стаціонарні заклади (табл. 3). У 2011 р. з приводу хвороб органів травлення лікувались в умовах стаціонару 755313 осіб, або 9,1% від загальної кількості госпіталізованих. Це свідчить про серйозність даної патології, тривалий хронічний перебіг, наявність частих загострень, ускладнень, які, в свою чергу, обумовлюють необхідність госпіталізації у лікарняні заклади.

Для детального вивчення показників загальної захворюваності необхідно проаналізувати їх структуру. Так, структуру хвороб органів травлення формують такі основні захворювання: виразкова хвороба шлунка і 12-палої кишки, гастрит і дуоденіт, хронічний гепатит, жовчнокам'яна хвороба, холецистит і холангіт та хвороби підшлункової залози. Як видно з рисунку, провідне місце серед нозологій, які формують структуру загальної захворюваності на хвороби органів травлення, посідають гастрити та дуоденіти

Таблиця 1. Структура і рівень поширеності захворювань серед населення України за класами хвороб за 2011 рік

Клас хвороб	Показник на 1000 осіб	Питома вага, %	Рангове місце
Усі хвороби	1870,8	100,0	
Хвороби системи кровообігу	579,6	31,0	1
Хвороби органів дихання	376,0	20,1	2
Хвороби органів травлення	180,2	9,6	3
Хвороби сечостатевої системи	100,7	5,4	4-5
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	100,6	5,4	4-5
Хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин	85,4	4,6	6
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	49,8	2,7	7

Таблиця 2. Структура причин смерті населення України у 2011 р.

Клас хвороб	Абсолютне число померлих	Показник на 1000 осіб	Питома вага, %	Рангове місце
Усі причини	664588	14,57	100,0	
Хвороби системи кровообігу	440346	9,65	66,2	1
Злоякісні новоутворення	88086	1,93	13,2	2
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	42380	0,93	6,3	3
Хвороби органів травлення	25230	0,55	3,8	4
Хвороби органів дихання	17871	0,39	2,7	5
Інфекційні і паразитарні хвороби	14050	0,30	2,1	6
Інші причини	36625		5,7	

(23,7%), холециститу і холангіти (19,5%) та виразкова хвороба шлунка і 12-палої кишки (12,7%). Нижча поширеність хвороб підшлункової залози,

хронічного гепатиту та жовчнокам'яної хвороби, частка яких у структурі хвороб за цим класом становить 11,3%, 4,3% і 3,4% відповідно.

Таблиця 3. Розподіл хворих, які вибули із стаціонарів (18 років і старші), за класами хвороб (Україна, 2011 р.)

Клас хвороб	Абсолютне число вибулих із стаціонару	Показник на 1000 осіб дорослого населення	Питома вага, %	Рангове місце
Усі причини	8293631	220,6	100,0	
Хвороби системи кровообігу	1723732	45,9	20,8	1
Хвороби органів дихання	778204	20,7	9,4	2
Хвороби органів травлення	755313	20,1	9,1	3
Хвороби сечостатевої системи	680990	18,1	8,2	4
Новоутворення	598868	15,9	7,2	5
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників	592015	15,7	7,1	6
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	491247	13,1	5,9	7

Динамічний аналіз поширеності хвороб органів травлення за 10-літній період показав наступне (табл.4).

Загальна захворюваність мешканців України на хвороби органів травлення з року в рік невпинно зростає: у 2011 р. показник на 1000 осіб склав 180,2 проти 146,7 у 2002 р. Стабільна тенденція

до росту спостерігалась за весь досліджуваний період. Загалом хвороби органів травлення зросли за 10 років на 22,8%, або в 1,2 разу.

Аналізуючи динаміку росту поширеності за окремими нозологічними формами, слід відмітити найвищі темпи зростання для хвороб підшлункової залози – на 79,6%, або у 1,8 разу, жовчнокам'яної

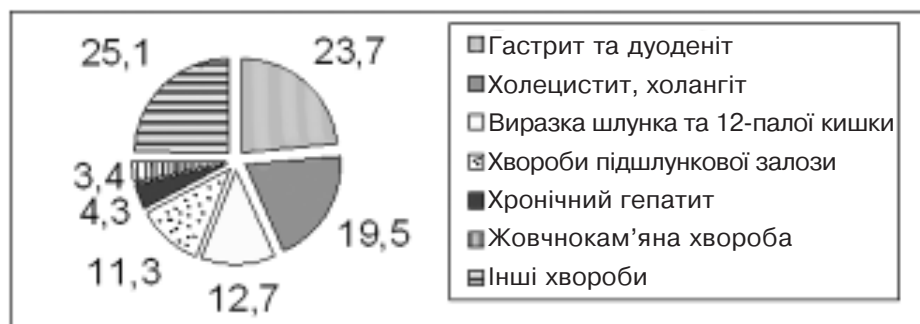

Рис. Структура поширеності хвороб органів травлення серед всього населення України

хвороби – на 51,2% та хронічного гепатиту – на 47,1%, або у 1,5 разу. Дещо нижчі темпи приросту спостерігались для холециститу, холангіту (26,6%), гастриту та дуоденіту (18,9%). Мінімальний показник темпу приросту зафіксовано для виразкової хвороби шлунка та 12-палої кишки – 9,5%.

Серед мешканців Тернопільської області хвороби органів травлення зростали значно нижчими темпами порівняно із загальнодер-

жавними показниками. Так, в цілому за класом хвороб темп приросту в області склав 9,6% проти 22,8% в Україні. Максимальне зростання відмічено для хвороб підшлункової залози – на 51,2%, або у 1,5 разу, та для хронічного гепатиту – на 16,5%. Поширеність гепатиту та дуоденіту зросла на 8,4%, жовчнокам'яної хвороби не змінилась і залишилась на рівні показника 2002 р., а для холециститу та холангіту відмічено зниження на 7,8% (табл. 5).

Таблиця 4. Поширеність хвороб органів травлення серед всього населення України у 2002-2011 рр. (на 1000 осіб)

Нозологія	Рік										2011р. у % до 2002 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Хвороби органів травлення, у т.ч.:	146,7	152,5	160,0	165,9	174,7	172,9	176,3	177,5	179,3	180,2	22,8
Виразка шлунка та 12-палої кишки	21,0	21,5	22,2	22,7	28,0	23,0	23,1	23,1	23,0	23,0	9,5
Гастрит та дуоденіт	35,9	37,4	39,2	40,2	43,4	41,8	42,1	42,5	42,7	42,7	18,9
Хронічний гепатит	5,3	5,7	7,5	7,9	8,2	7,0	7,3	7,5	7,7	7,8	47,1
Жовчнокам'яна хвороба	4,1	4,4	5,9	6,1	6,5	5,5	5,7	5,8	6,0	6,2	51,2
Холецистит, холангіт	27,8	29,4	34,9	36,1	37,2	33,5	34,1	34,6	35,0	35,2	26,6
Хвороби підшлункової залози	11,3	12,4	16,6	17,8	19,0	16,9	17,8	18,7	19,6	20,3	79,6

Таблиця 5. Поширеність хвороб органів травлення серед всього населення Тернопільської області у 2002-2012 рр. (на 1000 осіб)

Нозологія	Рік											2012 р. у % до 2002 р.
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Хвороби органів травлення, в т.ч.:	156,9	158,4	161,1	164,6	168,9	168,2	170,6	173,6	174,7	171,9	172,0	9,6
Виразка шлунка та 12-палої кишки	25,7	25,9	26,5	26,9	26,6	26,6	26,8	26,6	26,4	25,8	25,6	- 0,4
Гастрит та дуоденіт	40,4	41,3	42,3	43,1	43,6	43,5	43,5	44,5	45,0	44,0	43,8	8,4
Хронічний гепатит	8,5	8,5	8,8	8,8	9,0	9,8	9,2	9,6	9,8	9,5	9,9	16,5
Жовчнокам'яна хвороба	10,1	10,2	10,0	10,0	9,9	9,8	9,9	10,0	10,0	9,9	10,1	0,0
Холецистит, холангіт	28,1	28,7	29,0	29,4	29,2	28,5	27,8	28,0	27,5	26,3	25,9	-7,8
Хвороби підшлункової залози	12,3	13,1	13,5	14,1	14,8	15,0	15,8	17,1	17,9	18,1	18,6	51,2

Значні територіальні відмінності динаміки поширеності хвороб органів травлення серед мешканців Тернопільської області та України свідчать, передусім, про їх соціальну обумовленість. Значно нижчі темпи росту (у понад двічі) поширеності хвороб системи травлення, як в цілому за класом хвороб, так і за окремими нозологіями, серед мешканців Тернопільської області можна пояснити кращими соціальними чинниками. Це і традиції харчування, і дотримання здорового способу життя, і нижчий рівень поширеності шкідливих звичок (вживання алкоголю, тютюну, наркотичних речовин), які притаманні мешканцям Західного регіону.

Висновки

1. Хвороби органів травлення посідають в Україні третє місце у структурі загальної захворюваності та за причинами госпіталізації населення в стаціонарні заклади, четверте – серед причин смерті.

2. Поширеність хвороб органів травлення серед мешканців України невпинно зростає. За десятирічний період (2002–2011 рр.) загалом вона підвищилась на 22,8%. Найвищі темпи зростання

відмічені для хвороб підшлункової залози – на 79,6%, або у 1,8 разу, жовчокам'яної хвороби – на 51,2% та хронічного гепатиту – на 47,1%, або у 1,5 разу.

3. Серед мешканців Тернопільської області хвороби органів травлення зростають значно нижчими темпами (9,6% в цілому). Серед хвороб органів травлення суттєво зросли за 10-річний період хвороби підшлункової залози (на 51,2%, або в 1,5 разу) та хронічні гепатити (на 16,5%), а для холециститів та холангітів відмічалось зниження на 7,8%.

4. Результати наукових досліджень стосовно соціальної обумовленості поширеності хвороб органів травлення повинні стати основою наукового обґрунтування та розробки регіональних програм з метою їх суттєвого зниження.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні впливу соціальних чинників на захворюваність населення хворобами органів травлення, науковому обґрунтуванні та розробці регіональних програм з метою її зниження.

Список літератури

1. *Голяченко О. М.* Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я / О. М. Голяченко, А. М. Сердюк, О. О. Приходський. – Тернопіль : Джура, 1997. – 328 с.
2. *Доклад о состоянии здравоохранения в Европе 2005 г.* – Копенгаген : ЕРБ ВОЗ, 2005. – 154 с.
3. *Основные документы Всемирной Организации Здравоохранения.* – Женева, 2009. – 261 с.
4. *Показники здоров'я населення та використання ресурсів охорони здоров'я в Україні [дов.] / МОЗ України, Центр медичної статистики.* – К., 2002–2011 роки.
5. *Філіппов Ю. О.* Хвороби органів травлення в Україні: якість медичної допомоги населенню / Ю. О. Філіппов // Нов. медицини и фармации. – 2008. – № 239. – (Гастроэнтерология).
6. *Чепелевська Л. А.* Роль хвороб органів травлення у структурі причин смертності населення в регіонах України / Л. А. Чепелевська, О. М. Орда // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я України. – 2011. – № 4. – С. 42–49.
7. *Щербиніна М. Б.* Біліарна патологія: камінь спотикання на рівній дорозі сучасної гастроентерології / М. Б. Щербиніна, І. Ю. Скирда, А. М. Буренко // Здоров'я України. – 2010. – Тематичний номер. – С. 18.
8. *Smith P. C.* Оценка эффективности реформирования системы здравоохранения: опыт, проблемы и перспективы [справ. док. ВОЗ, 2008] / P. C. Smith, E. Mossialos, I. Papanicolas [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.euro.who.int/document/hsm/2_hsc08_rBD2.pdf. – Название с экрана.

ОСНОВНЫЕ ЗАКОНОМЕРНОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАСПРОСТРАНЕННОСТИ БОЛЕЗНЕЙ ОРГАНОВ ПИЩЕВАРЕНИЯ

Л.Н. Романюк, Н.Е. Федчишин, С.Е. Шостак (Тернополь)

Проведен сравнительный анализ динамики распространенности болезней органов пищеварения среди жителей Украины и Тернопольской области за 10-летний период (2002–2011 гг.).

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: болезни органов пищеварения, распространенность, тенденции основных показателей.

BASIC PATTERNS AND TRENDS OF DIGESTIVE SYSTEM DISEASES PREVALENCE

L.M. Romanyuk, N.Ye. Fedchyshyn, S.Ye. Shostak (Ternopil)

The article is looking into the comparative analysis of the prevalence of digestive diseases among residents of Ukraine and Ternopil region over a 10-year period (from 2002 to 2011).

KEY WORDS: digestive apparatus illnesses, prevalence, tendencies of main indices.

Рукопис надійшов до редакції 15.02.2013 р.
Рецензент: д. мед. н., проф. О. М. Голяченко.